

Det livslånga lärandet och studiestödet

Den här artikeln behandlar det livslånga lärandet och detta lärandes förhållande till studiestödet. I artikeln ser vi alla studier på utbildning som berättigar till studiestöd från och med det år den studerande fyller 40 år, som livslångt lärande. För källhänvisningar hänvisar vi till rapporten *Det livslånga lärandet och studiestödet* som finns publicerad på CSN:s hemsida.

Vad är livslångt lärande?

På 1960- och 70-talen ansågs livslångt lärande vara en livslång individuell fortbildning som främst syftade till självbildning, egen utveckling och frigörelse. Från sent 1980-tal har tanken på livslångt lärande istället kommit att bli ett led i en strategi för ekonomisk utveckling.

Vad påverkar behoven av livslångt lärande och finns det behov i Sverige?

En rad faktorer påverkar behovet av utbildning under livets gång. Konjunkturläge, felval av utbildning tidigare i livet, pensionsregler och eget intresse är alla faktorer som kan påverka behovet av utbildning. Det är dock svårt att genomföra empiriska studier som tar reda på kompetensbehoven. Studier från bland annat Svenskt Näringsliv tyder dock på att det finns ett samhälleligt kompetensbehov som inte har tillgodosetts i den senaste högkonjunkturen.

Studier visar att det finns ett samhälleligt kompetensbehov som inte har tillgodosetts tidigare.

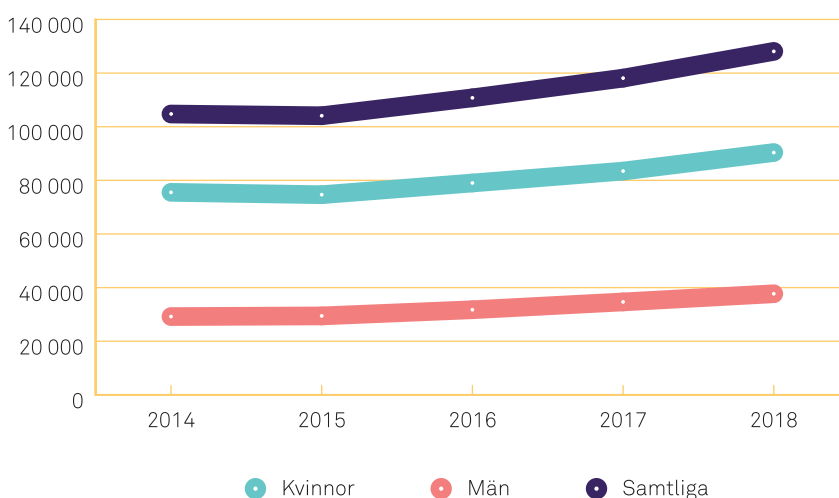
Vad kan få en äldre person att börja studera?

Precis som när det gäller behovet av utbildning finns det flera faktorer som kan få en person att börja studera. Studiernas avkastning, arbetsmarknadens krav, möjligheten att finansiera studierna och det egna intresset är viktiga sådana faktorer.

Hur många som är 40 år eller äldre studerar och har studiestöd?

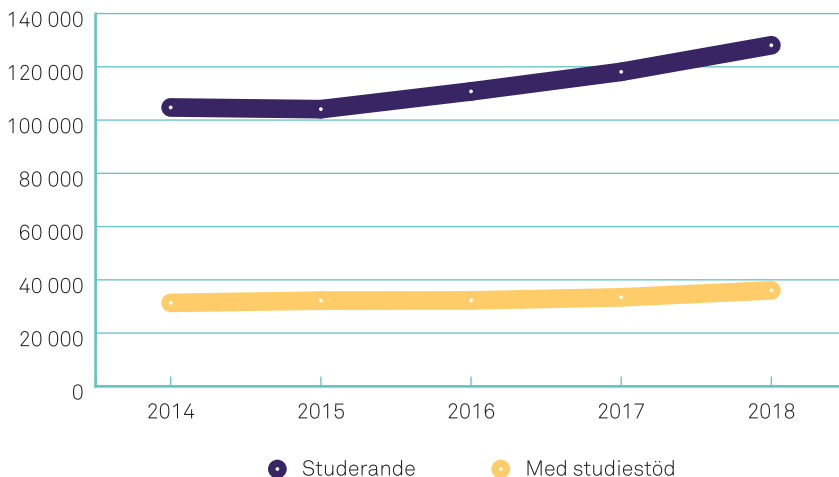
Under 2018 studerade 128 100 personer som var 40 år eller äldre. Av dessa var 90 400 kvinnor (71 procent) och 37 700 var män (29 procent). Antalet har ökat sedan 2014 och ökningen var störst på folkhögskolor och inom yrkeshögskolan.

Studerande 40 år eller äldre, fördelat efter kön, 2014-2018

Av de studerande hade 36 000 personer, eller motsvarande 28 procent, studiestöd. Andelen kvinnor var 74 procent av studiestödstagarna. Lånebenägenheten, det vill säga andelen av studiemedelstagarna som tar lån, är högre bland män än bland kvinnor. Detsamma gäller andelen som får tilläggs lån och merkostnadslån.

Antalet studerande och antalet med studiestöd, 2014-2018

Vilka studerar utan respektive med studiestöd?

De äldre som studerar utan studiemedel vid högskola och yrkeshögskola har relativt höga inkomster som tyder på att de ofta är yrkesarbetande. För många bedrivs studierna därmed vid sidan av arbetet. Inkomsterna är betydligt lägre för dem som studerar utan studiemedel vid komvux eller folkhögskola. Vid komvux har en hög andel av de studerande utländsk bakgrund. Vid folkhögskola är många av de äldre som studerar utan att ha studiemedel pensionärer eller studerar för sitt eget intresses eller nöjes skull.

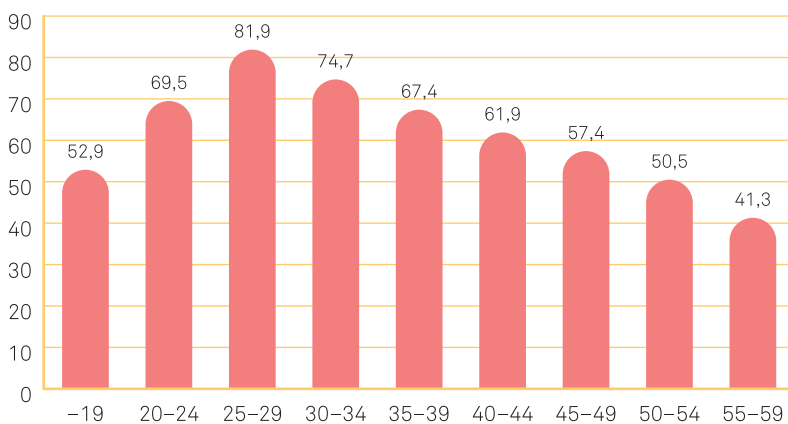
De som studerar utan att ha studiemedel studerar väldigt ofta på deltid. Inom flera skolformer är det också en hög andel som studerar på distans. Den kvinnliga dominansen bland äldre som studerar är genomgående hög, oavsett hur studierna finansieras.

Oavsett hur studierna finansieras, består den äldre studerandegruppen främst av kvinnor.

Användningen av studiestöd minskar för varje år som de studerande blir äldre. Även låntagandet minskar och lånebenägenheten är låg bland de äldsta. De studerande som ändå har studiemedel och tar lån tycker dessutom att studiemedlen räcker dåligt.

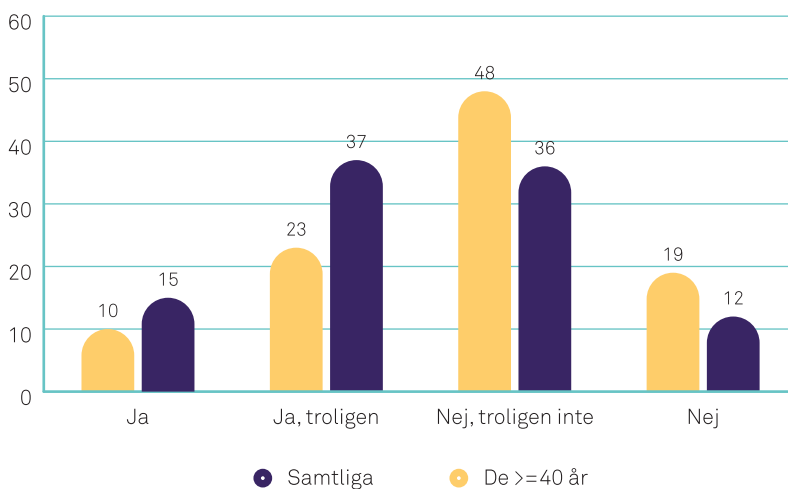
Andel av dem som studerar med studiemedel som även tar lån, 2018

De kompenserar därför studiemedlens bristande tillräcklighet med att arbeta mer och genom att få mer ekonomiskt stöd från en partner.

Trots den upplevda otillräckligheten är studiemedlen viktiga för att äldre studerande ska börja studera – 67 procent av studiemedeltagarna svarade ”nej” eller ”nej, troligen inte” på frågan om de hade börjat studera, även om det inte hade funnits statligt studiestöd då de började. Dessa kan anses vara rekryterade av studiemedlen.

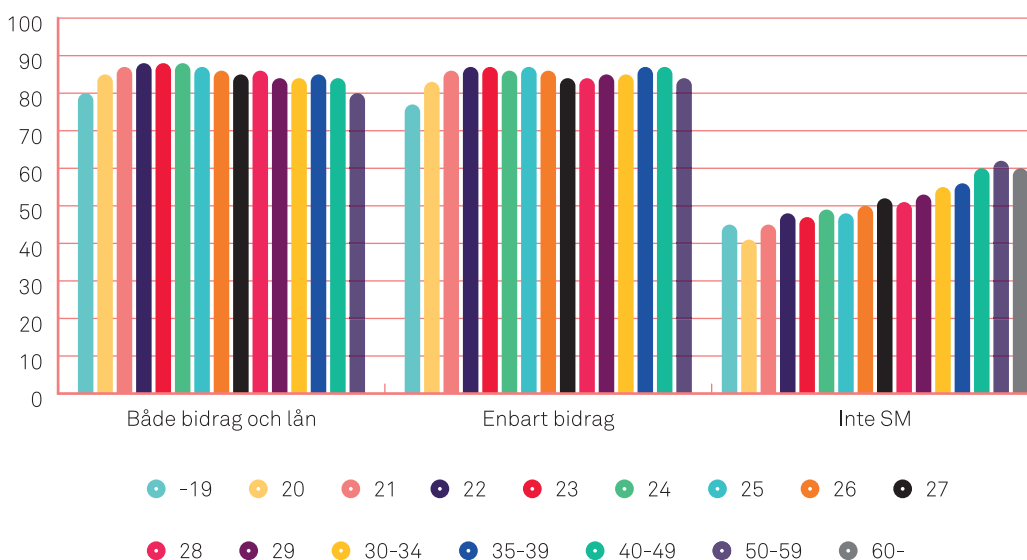
Svar på frågan: Hade du börjat studera även om det inte hade funnits statligt studiestöd? Studiemedeltagare som är minst 40 år, jämfört med samtliga studiemedeltagare, 2017

Genomströmningen är högre för dem som har studiestöd

Högskolestuderande som har studiemedel har en betydligt högre prestationsgrad, det vill säga antalet avklarade poäng per tidsenhet, än de som inte har studiemedel. Eftersom äldre studerande mer sällan än yngre har studiemedel kan det befaras att äldres prestationer därmed är sämre än yngres. Äldre studerande utan studiemedel presterar dock bättre än yngre utan studiemedel, vilket till en del kompenserar för att äldre mer sällan har studiemedel.

Högskolestuderandes prestationsgrad (exklusive inresande), i olika åldrar efter studiemedelsanvändning, höstterminen 2015

Vad bör påverka hur studiestödet till äldre utformas?

Forskning visar att statliga insatser, till exempel i form av studiestöd, fungerar bättre om de genomförs tidigare i människors liv än om de genomförs senare. Det beror bland annat på att avkastningen av att studera senare i livet är lägre dels på grund av att den som studerar förlorar högre inkomster under studierna, dels på grund av att arbetslivserfarenhet före studierna värderas lägre på arbetsmarknaden, samt på att tiden i yrkeslivet blir kortare efter studierna.

Detta utesluter inte att studiestöd ändå kan ges för utbildning i högre åldrar, särskilt om det har satsats för lite tidigare eller om det ges till dem som gjort felaktiga val. Även förändrad efterfrågan på arbets-

kraft kan vara skäl för sådana satsningar. De flesta forskningsresultat tyder på att satsningar blir mest framgångsrika om de görs riktade gentemot yrkesutbildning.

Ett av studiestödets mål är att det ska ha en god effekt på samhälls-ekonomi över tiden, något som hittills mestadels har tolkats som att de lån som tas ska betalas tillbaka fullt ut. De låntagare som tar studiemedlens lånedel måste därför ges en rimlig möjlighet att återbetala lånet.

Det finns olika sätt att se till att lån återbetalas, även om de ges till äldre. Ett indirekt sätt är att begränsa möjligheten att ge lån till äldre, vilket innebär att skuldsättningen begränsas. Detta sker i dag genom den så kallade lånetrappan. Ett annat sätt är att höja åldern för återbetalningen av lånet, så att låntagarna får fler år på sig att återbetala studieskulder innan de skrivs av. Ytterligare ett sätt kan vara att ge äldre studerande mer bidrag och mindre lån.

Samtliga alternativ har såväl för- som nackdelar. En justering av lånetrappan gör att det blir lättare att ta lån och att studera i högre åldrar, men innebär att det samtidigt blir svårare att återbetala de lån som tas. En höjd återbetalningsålder ger längre tid att betala på lånet, men en höjd ålder för avskrivning av lån riskerar att främst drabba låntagare som inte har kunnat återbetala sin studieskuld på grund av att de haft låg inkomst. Mer bidrag och mindre lån gör studier attraktiva, men riskerar samtidigt att översubventionera utbildning för äldre. Det kan innebära att insatsen inte blir samhällsekonomiskt lönsam eller till att studier senareläggs.

**Studiemedels-
låntagare måste
ges en rimlig
möjlighet att
betala tillbaka.**

Författare:

Carl-Johan Stolt
Arbetar med uppföljning
och statistik.
carl-johan.stolt@csn.se

Vi gör studier möjligt.
csn.se

CSN